
роботою та особистими досягненнями; відсутність визнання; погані міжособистісні стосунки та підтримка на роботі; насильство на робочому місці, зокрема переслідування та знущання; невідповідний баланс між роботою та особистим життям. До соціально-економічних ризиків психологічного здоров'я персоналу організацій належать бідність, безробіття, погані умови роботи, низький рівень освіти тощо, які можуть призводити до таких важких психологічних, соціальних та економічних наслідків діяльності персоналу в організації, як робочий стрес, професійне вигорання та психічні розлади (зокрема, тривога та депресія на робочому місці).

Список використаних джерел

1. Селезньов А. А. Психологія здоров'я: навч.-метод. посібн. для орг. Управління самот. роботою; під ред. Я. Л. Коломинського. Барановичи: РІО БарГУ, 2007. С. 76–79.
2. Серьогін С. М., Соколовський С. І., Шипко А. Ф. Психічне здоров'я як фактор ефективності професійної діяльності державного службовця: зарубіжний досвід. URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-02/09ssmszd.pdf> (дата звернення: 23.05.2023).
3. Технології роботи організаційних психологів: Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / За наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: Фірма «ІНКОС». 2005. 366 с.
4. *Mental Health and Work*. URL: <https://www.mhe-sme.org/what-we-do/mentalhealth-work/> (дата звернення: 23.05.2023).

Дворник Олена²²

Українська інженерно-педагогічна академія
м. Харків, Україна

ORCID: [0000-0001-7561-3432](https://orcid.org/0000-0001-7561-3432)

E-mail: yakowleva@ukr.net

АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ, ЯКІ ОПИНИЛИСЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

У статті виокремлено основні аспекти діяльності педагогічних працівників зі здобувачами освіти, які опинились у складних життєвих обставинах. Зазначено, що бойові дії в Україні є одним із основних чинників, які зумовлюють складні життєві обставини у здобувачів освіти закладів освіти. На основі результатів соціологічного дослідження продемонстровано стан забезпечення соціальними педагогами в закладах загальної середньої освіти та кількість освітян, які виконують обов'язки класного керівника. Наголошено на важливості підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників в частині соціальної роботи з дітьми, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах.

Ключові слова: педагогічні працівники, складні життєві обставини, соціально-педагогічний супровід, соціальний педагог, класний керівник.

Aspects of the Activity of Pedagogical Workers with Education Seekers to Have Found Themselves in Difficult Life Circumstances. The article highlights the main

²²©Дворник Олена (Dvornyk Olena)

aspects of the activity of pedagogical workers with education seekers to have found themselves in difficult life circumstances. It is noted that hostilities in Ukraine are one of the main factors that lead to difficult life circumstances for education seekers education institutions. The state of provision of social pedagogues in institutions of general secondary education and the number of pedagogues who perform the duties of a class teacher, based on sociological research, are demonstrated. The importance of increasing the professional competence of pedagogical workers in terms of social work with children who have found themselves or may find themselves in difficult life circumstances is indicated.

Keywords: *Pedagogical Workers, Difficult Life Circumstances, Social and Pedagogical Support, Social Pedagogues, Class Teacher.*

Вступ. Бойові дії в Україні призвели до важких наслідків для українського населення та вплинули на соціальний, економічний, фізичний та психологічний рівень життя. Найвразливішою категорією населення України є діти, адже захист дітей є пріоритетом будь-якої держави. Переміщення, втрата дому й членів родини, а також розлука з батьками, від яких залежить їхнє виживання, мають довготривалий вплив на процес розвитку та дорослішання, і відчутний навіть у дорослому віці [1].

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією [5], є чинниками, що зумовлюють складні життєві обставини. Це свідчить, що майже все населення України потрапило у складні життєві обставини.

Тривалий період, спричинений форсмажорними обставинами, діти України не мали (а є що й не мають) можливості повноцінно відвідувати заклади освіти, що призводить до втрати навичок спілкування та співпраці здобувачів освіти з однолітками та педагогічними працівниками.

Визначення основних аспектів діяльності педагогічних працівників з дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах, може допомогти в подальшому швидкій соціалізації здобувачів освіти за рахунок якісного соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу педагогічними працівниками.

Мета і методи. Метою статті є визначення основних аспектів діяльності педагогічних працівників зі здобувачами освіти, які опинились у складних життєвих обставинах. Під час дослідження використані емпіричні та теоретичні методи.

Основні результати. Виокремлено основні аспекти діяльності педагогічних працівників зі здобувачами освіти, які опинились у складних життєвих обставинах, а саме:

1. Емоційна підтримка: освітяни можуть стикатись зі здобувачами освіти, які переживають складні емоційні стани через різні життєві обставини, такі як втрата близької людини, розлучення, переїзд, бідність, втрата житла тощо.

Важливо, щоб вчителі виявляли співчуття, розуміння та підтримку до емоційного стану здобувачів освіти, виявляли терпіння та турботу, сприяли їх емоційному відновленню та психологічному благополуччю.

2. Індивідуальна педагогічна підтримка: здобувачі освіти, які опинились у складних життєвих обставинах, можуть потребувати індивідуальної педагогічної підтримки з боку педагогічного працівника. Це може бути врахування особливостей їх навчальних потреб, ритму життя, доступності ресурсів, фізичного, емоційного та соціокультурного контексту, в якому вони перебувають.

Науковець В. Громовий зазначає, що дитина, зіткнувшись із проблемою, яку вона не спроможна успішно розв'язати, опиняється не тільки в емоційно складній ситуації, а й перед низкою загроз (особистих, соціальних, освітніх) [2]. Це може сприяти появі передумов для асоціальної і антисоціальної поведінки, що призведе до збільшення кількості випадків булінгу (цькування) у закладах освіти, в тому числі і появи суїцидальних проявів. Тому педагогічний працівник повинен володіти не тільки певними професійними знаннями, вміннями та навичками, а й мати відповідні позиції, вміння ефективно діяти у кожному окремому випадку.

3. Соціальна підтримка: вчителі можуть допомагати здобувачам освіти, які переживають складні життєві обставини, у взаємодії зі службами соціальної підтримки, якщо в цьому є потреба.

Слід зазначити, що соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти в закладах загальної середньої освіти виконує класний керівник, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.09.2000 № 434 «Про затвердження Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти» (зі змінами) [4].

У результаті соціального дослідження-опитування педагогічних працівників, які викладають у 5-11 класах (рис. 1), з'ясовано, що кожний четвертий педагогічний працівник отримував додаткові функціональні обов'язки до своїх посадових інструкцій у вигляді обов'язків класного керівника під час педагогічної діяльності в закладах загальної середньої освіти.

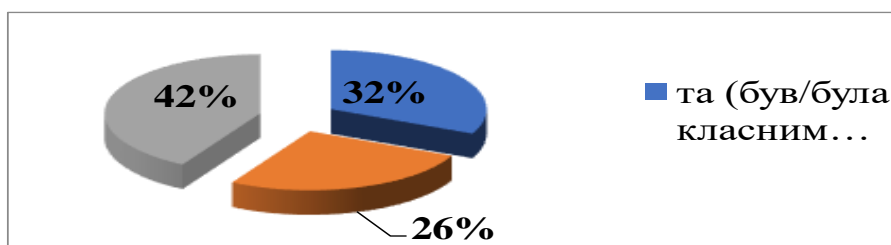

Рис. 1. Кількість педагогічних працівників, які виконували або виконують обов'язки класного керівника в ЗЗСО

Слід відмітити, що згідно зі штатними розписами в кожному закладі загальної середньої освіти відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України» [3] є посада соціального педагога, який безпосередньо здійснює і координує роботу з питань соціального захисту дітей. Проте стан забезпечення педагогічними працівниками катастрофічно низький: відповідно до результатів дослідження лише 60% опитаних педагогічних працівників, із 1009 респондентів (рис. 2) мають можливість співпрацювати із соціальним педагогом.

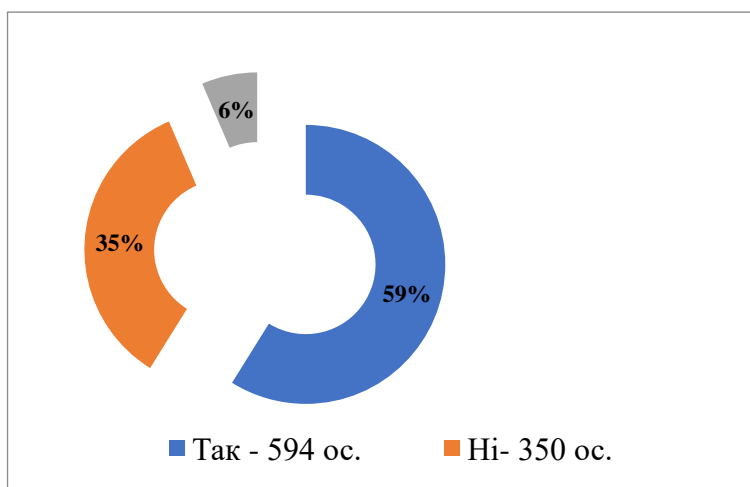

Рис. 2. Стан забезпечення соціальними педагогами закладів загальної середньої освіти

Із викладеного вище постає проблема – кількість дітей, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах, невпинно зростає, а кількість соціальних педагогів залишається незмінною згідно з чинними нормативами. Водночас у педагогічних працівників, які виконують обов'язки класного керівника, мають недостатньо сформовані знання, уміння й навички щодо роботи з дітьми, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах, особливо у молододосвідчених освітян, стаж роботи яких від одного до трьох років. На основі ретроспективного досвіду з'ясовано, що соціальні компетенції соціально-педагогічного супроводу дітей, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах, освітяни набувають під час педагогічної практики, тобто на власному досвіді.

Висновки. Питання соціального захисту здобувачів освіти, які опинились у складних життєвих обставинах, має в Україні пріоритетне значення. З огляду на це педагогічним працівникам необхідно підвищувати рівень власної професійної компетентності щодо соціальної роботи із учасниками освітнього процесу, зокрема в частині індивідуального соціально-педагогічного супроводу дітей, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах. Адже якісний соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти педагогічними працівниками є запорукою соціалізації учнів. Важливо саме на ранньому етапі визначити чинники, які можуть зумовити складні життєві обставини у здобувачів освіти, і здійснити емоційну, індивідуальну педагогічну та соціальну підтримку з метою запобігання цим обставинам у дітей, які в подальшому можуть вплинути на погіршення мікроклімату в класі та на розвиток здібностей кожного учня.

Педагогічні працівники мають бути компетентними в цих питаннях. Тож підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників у частині соціальної роботи з дітьми, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах, є першочерговим завданням освітньої політики України.

Список використаних джерел

1. Вплив війни на дітей. URL: <https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-children> (дата звернення 24.04.2023).
2. Громовий В. Індивідуальний педагогічний супровід учнів. URL: <https://osvita.ua/school/method/upbring/1240/> (дата звернення 28.04.2023).
3. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> (дата звернення 24.04.2023).
4. Про затвердження Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2000 № 434. Дата оновлення: 16.07.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00#Text> (дата звернення 26.04.2023).
5. Про соціальні послуги. Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. Дата оновлення: 27.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 22.04.2023).